

ВІДГУК

офіційного опонента професора, кандидата педагогічних наук
Завацької Людмили Миколаївни
на дисертацію **Степаненко Вікторії Іванівни «Профілактика асоціального впливу релігійних культур на підлітків у соціально-педагогічному середовищі»**, поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка

Актуальність обраної теми. Дослідження впливу релігії на особистість, як позитивного, так і негативного, досить тривалий час є предметом дискусій у різних галузях наук. Вплив релігії оцінюють переважно позитивно, однак цей феномен може мати й негативні наслідки. Підвищена небезпека асоціального релігійного впливу полягає в тому, що під час зазначеної дії відбувається маніпуляція релігійною свідомістю людини, яка призводить до дезадаптації особистості з небезпечними її проявами.

Обрана для дослідження проблема профілактики асоціального впливу релігійних культур на підлітків у соціально-педагогічному середовищі є актуальною та малодослідженою. Про новизну дисертації свідчить той факт, що на сьогодні у вітчизняній соціально-педагогічній науці відсутні дисертаційні дослідження зі спеціальності «Соціальна педагогіка», у яких розкривалася б системна робота з підлітками за цим напрямом.

Ступінь обґрунтованості наукових положень. Робота Степаненко Вікторії Іванівни виконана відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Дисертація має чітку структуру і логіку викладу змісту. Авторкою грамотно сформульовано мету, об'єкт, предмет, гіпотезу та завдання дослідження. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Чітко аргументовано використання обраних методів дослідження з урахуванням специфіки наукової розвідки (аналіз, систематизація, узагальнення та зіставлення наукових поглядів; обґрунтування та моделювання для побудови системи профілактики асоціального впливу

релігійних культів на підлітків; соціально-педагогічний експеримент, метод експертних оцінок; методи математичної статистики).

Для реалізації мети дослідження В.І.Степаненко опрацювала достатню кількість джерел (241 найменування, і з них – 14 іноземною мовою). Використані джерела свідчать про міцну джерельну базу та значну науково-пошукову роботу, що сприяло проведенню об'єктивного аналізу означеної проблеми.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, повнота їх викладу в опублікованих працях. Детальне ознайомлення з дисертаційною роботою В.І.Степаненко дає підстави стверджувати про достатній рівень обґрунтованості і достовірності її основних наукових положень, висновків і пропозицій.

У першому розділі «Теоретичне дослідження проблеми профілактики асоціального впливу релігійних культів на підлітків у соціально-педагогічному середовищі» дисертантка, використовуючи міждисциплінарний підхід, аналізує джерела наукової літератури, розкриває погляди на проблему провідних учених, виділяє моделі, рівні, форми й методи профілактичної роботи з жертвами асоціального впливу релігійних культів; розкриває сутність і зміст дезадаптації підлітків, обумовленої таким впливом; характеризує сучасний стан профілактики асоціального впливу релігійних культів на підлітків у соціально-педагогічному середовищі.

Заслуговує на увагу чітко обґрунтований дисертанткою та надзвичайно важливий для розвитку соціально-педагогічної теорії науково-термінологічний апарат дослідження. В. І. Степаненко формулює визначення таких понять, як «релігійний культ», «асоціальний вплив релігійних культів», «дезадаптація, обумовлена асоціальним впливом релігійних культів». Розкриває асоціальні форми релігійної поведінки підлітків, чинники, мотиви, причини, фази, стадії, етапи та наслідки асоціального впливу релігійних культів.

У дисертації В. І. Степаненко наголошує, що більшість дослідників стверджують – проблема залучення підлітків до асоціальних релігійних культів обумовлена певними соціально-психологічними особливостями і потребами. Цими особливостями є схильність до асоціального впливу релігійних культів, навіюваність, самооцінка, особистісна адаптованість та потреби підлітків. Однак у наукових джерелах спостерігаються абсолютно різні погляди щодо наявності, рівнів та частоти прояву зазначених характеристик, відсутні діагностичні методики виявлення схильності підлітків до асоціального впливу релігійних культів.

Тому дисертанткою розроблено авторський тест «Оцінка схильності підлітків до асоціального впливу релігійних культів» з урахуванням загальноприйнятих правил стандартизації тестів. Під час констатувального експерименту на основі отриманих статистичних даних вирішено наукові суперечності щодо соціально-психологічних особливостей підлітків, схильних до асоціального впливу релігійних культів, сформовано їх соціально-психологічний портрет.

У другому розділі роботи «Розробка та впровадження системи профілактики асоціального впливу релігійних культів на підлітків у соціально-педагогічному середовищі загальноосвітньої школи» дисертантка обґрунтувала концептуальні положення, розробила відповідну профілактичну систему, основними компонентами якої стали: мета, об'єкт, суб'єкт, соціально-педагогічне середовище, зміст (напрями, види, рівні профілактики), технологія (етапи, форми, методи), результат.

Вікторією Іванівною Степаненко досить чітко сформульовано основні обов'язки суб'єктів профілактики асоціального впливу релігійних культів на підлітків у соціально-педагогічному середовищі. Заслужують на увагу розкриті у дисертації інформаційні інноваційні методи: трансферт і консалтинг, які в комплексі з іншими методами, на наш погляд, забезпечують вирішення проблеми й перспективи розвитку розробленої та впровадженої системи профілактики асоціального впливу релігійних культів на підлітків у

соціально-педагогічному середовищі. Ефективність зазначеної системи авторка перевіряє за допомогою критеріальної бази дослідження та комплексу діагностичних методик.

Практичну значимість мають представлені у додатках дисертації методичні розробки різноманітних програм, заходів, вправ як для профілактичної роботи з підлітками, так і для підготовки суб'єктів соціально-педагогічного середовища до профілактики асоціального впливу релігійних культів. Завершується робота досить розгорнутими висновками, які випливають зі змісту роботи, є логічними та містять у собі основні результати дисертаційної роботи. Основні положення дисертації В.І.Степаненко повною мірою відображено у 14 наукових та науково-методичних працях, з яких: 1 – матеріали в колективному навчально-методичному посібнику, 5 статей у наукових фахових виданнях, 2 зарубіжні публікації, 6 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Значущість результатів дослідження для науки і практики.

Результати дослідження В. І. Степаненко, які викладені в дисертаційній роботі та опублікованих нею працях, можуть бути використані загальноосвітніми навчальними закладами в процесі профілактичної діяльності щодо попередження асоціального впливу релігійних культів на дітей і підлітків, вищими навчальними закладами у процесі підготовки майбутніх фахівців зі спеціальностей «Соціальна педагогіка» та «Соціальна робота», у підготовці волонтерів та перепідготовці спеціалістів соціально-педагогічної галузі, а також спеціалістами соціальних служб різного профілю, які працюють з підлітками.

Важливість результатів дисертаційного дослідження підтверджують документи про їх використання та впровадження у практику роботи 4-х комунальних закладів та 3-х гімназій (довідки з яких наявні у дисертації).

Зміст дисертації, її завершеність і оформлення. Виходячи з аналізу основної частини дисертації, можемо дійти висновку, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Текст дисертації супроводжується цифровими матеріалами, статистичними даними, таблицями, які висвітлюють одержані в ході дослідження результати. Кожна з таблиць є результатом узагальнення та систематизації теоретичного й практичного матеріалу, що підтверджує якісний рівень дослідження. Зважаючи на це, можна стверджувати, що опонована робота є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані теоретичні і практичні результати, що в сукупності є суттєвим для розвитку соціальної педагогіки. Дисертантці вдалося реалізувати його мету, розв'язати усі дослідницькі завдання. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Дискусійні положення та критичні зауваження до дисертаційної роботи. Позитивно оцінюючи здобутки Степаненко В. І. з позицій наукової новизни, теоретичного і практичного значення, вважаємо за необхідне зазначити наступні дискусійні положення та зауваження до поданої дисертаційної роботи:

1. Використовуючи міждисциплінарний підхід до проблеми профілактики асоціального впливу релігійних культів на підлітків, дослідниця здійснила аналіз джерел наукової літератури в філософсько-правовому, медико-психологічному й соціально-педагогічному аспектах, де соціально-педагогічний аспект, на нашу думку, висвітлено в найменшій мірі.

2. У ході аналізу чинників віктимізації підлітків, схильних до потрапляння під асоціальний вплив релігійних культів (стор. 70 дисертаційної роботи), логічніше було б відразу висвітлити й чинники, які обумовлюють соціальну небезпеку сект, представлені на сторінці 78 дисертації.

3. Під час первинної та кінцевої діагностики дослідницею використовуються окремі стандартизовані методики, які передбачають самооцінювання підлітками певних своїх якостей, ситуацій, відношення до оточуючого світу, однак підлітки не завжди роблять це об'єктивно й розсудливо, що на нашу думку дає не достатньо об'єктивні результати.

4. На наше переконання, при описі дослідно-експериментальної роботи в розділі 2 підрозділі 2 необхідно було б більш розгорнуто розкрити підготовку педагогічного складу загальноосвітніх шкіл до здійснення профілактики асоціального впливу релігійних культів на підлітків.

Ще раз відзначимо, що зазначені зауваження носять дискусійний характер та жодним чином не впливають на позитивну оцінку роботи загалом.

Загальний висновок. Вважаємо, що дисертаційна робота Степаненко Вікторії Іванівни на тему «Профілактика асоціального впливу релігійних культів на підлітків у соціально-педагогічному середовищі» є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані та практично цінні результати. Публікації та автореферат повністю відбивають основні положення та висновки дисертації. Дисертаційне дослідження відповідає вимогам п. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567, які ставляться до робіт, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, а її авторка Вікторія Іванівна Степаненко заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент –
кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної педагогіки
Чернігівського національного педагогічного
університету імені Т. Г. Шевченка

Л. М. Завацька

Підпис Л.М. Завацької ЗАВІРЯЮ
Начальник відділу кадрів
Чернігівського національного педагогічного
університету імені Т.Г. Шевченка

Л.Ф. Лук'яненко